

ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΚΗ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ (του Γιάννη Ζήση)

Ο αστικός Διαφωτισμός και εγκυκλοπαιδισμός -και η ανάδειξη της εποχής της επιστήμης και της τεχνολογίας- λειτούργησε υπό μια διαρκή διττότητα από ανθρωπολογική σκοπιά:

i) Το πρότυπο των εναρμονισμένων σχέσεων

Αναδείχτηκε η αναζήτηση του μέτρου, της ισορροπίας και της εναρμόνισης της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση και την κοινωνία. Αυτό περιλαμβάνει την οικονομία, την πολιτική, τις ανθρώπινες σχέσεις, την ταυτότητα, το ψυχολογικό και ανθρωπολογικό πεδίο, τον κόσμο και τελικά το

αδιερεύνητο άγνωστο του Είναι και της υπόστασης. Η εσωτερίκευση του μέτρου-λόγου λειτούργησε ως παράγοντας αβλάβειας και ανάκτησης, τελικά, της ισορροπίας που διαταράχτηκε στην ανθρωπογένεση (ατομικοποίηση, νοητικοποίηση, πολιτισμοποίηση και εμπύχωση).

Τέτοιας κατεύθυνσης στοχασμός εκφράστηκε ενδεικτικά από τον Ζαν Ζακ Ρουσσώ, τον Εμμάουηλ Καντ, τον Άρθουρ Σοπενχάουερ και στον 20ο αιώνα με στοχαστές όπως ο Εντμουντ Χούσερλ, ο Ανρί Μπερξόν, ο Λιούις Μάμφορντ [1] και άλλοι.

ii) Το πρότυπο της τιτανικής αμετροέπειας

Η άλλη όψη της ανάδειξης του ανθρώπου στον αστικό πολιτισμό ήταν αυτή της **διακινδύνευσης**. Πρόκειται για την τιτανική αμετροέπεια και για τη ρήξη των συμμετριών και των ρυθμίσεων.

Αυτή κλιμακώνεται και παίρνει μια πολυμορφική τιτανική δυναμική σαν Λερναία Ύδρα. Είναι μια απόπειρα του ανθρώπου να αποκηρύξει τις καταγωγικές του δεσμεύσεις από τη φύση, από την κοινωνία, από τον λόγο και από το «μέτρο» τους. Τελικά αυτό λειτουργεί και ως προσλαμβανόμενη παράσταση των ακροτήτων της φύσης, απέναντι στις οποίες ο άνθρωπος επιχειρούσε να ισορροπήσει λειτουργικά αλλά και υπερβατολογικά με τη θρησκεία και τη μαγεία. Είναι μια τιτανική όψη του μηδενός ή του τίποτε που υψώνεται σε έναν απόλυτο ναρκισσισμό.

Αναβιώσεις της αμετροπέειας

Υπάρχει ένα πολύ ενδιαφέρον σημείο: όπως ως ένα βαθμό η μοντέρνα τέχνη θυμίζει την πολύ αρχέγονη τέχνη, έτσι και το ανθρωπολογικό πρόβλημα της τιτανικής αμετροπέειας του αστού θυμίζει μυθικές συμβολικές αναφορές, όπως αυτές του Σίσυφου και του Τάνταλου. Αν και ορισμένοι αστοί θεωρούσαν πως ήταν νεωτεριστές, στην πραγματικότητα υπήρξαν τραγικές αναβιώσεις συμβόλων του παρελθόντος. Οι συμβολικές μορφές της αμετροπέειας αποδείχθηκαν εξαιρετικά εύστοχες και προβλεπτικές στην ιστορία. Τα ρεύματα σκέψης που αναζητούν κόσμους άνευ αρχής -και τελικώς αυτό είναι και το παράξενο άνευ υποκειμένου- τα συναντάμε ήδη από την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και όχι μόνο, μέχρι σήμερα.

Η πολυμορφικότητα του «θηρίου»

Η τιθάσευση αυτής της ανθρωπολογικής δυναμικής είναι, εν μέρει, αντικείμενο της ψυχολογίας, της θρησκείας και της οργανωμένης πολιτείας. Όσον αφορά στις θρησκείες, δεν είναι τυχαίες οι προειδοποιήσεις τους για την ανάγκη αντιμετώπισης του «θηρίου» που αποτελεί την απεικόνιση μιας ζωικότητας τιτανικών διαστάσεων. Δυστυχώς, οι θρησκείες ως οργανώσεις έχουν γίνει οι ίδιες μαζικά φονταμενταλιστικά-θηρία. Επίσης, δεν είναι μόνο οι αγορές που κυριαρχούνται από «ζωικά πνεύματα» -όπως έλεγε ο Κένυς και επισημαίνει ο Γκίντενς- αλλά και οι μυριάδες άλλες απόπειρες του ανθρώπου να ζήσει την τιτανική εκτροπή του ζωικού τμήματος της φύσης του. Στην πραγματικότητα αυτό μεγαλώνει τη διακινδύνευση της ίδιας της

ανθρωπογένεσης, η οποία τώρα κορυφώνεται με το πρόβλημα του αστού που «χάνει την ψυχή του». Αυτός ο αστός δεν είναι τελικά ούτε πολίτης, ούτε γιόγκι. [2]

Είναι ενδιαφέρον ότι στην αστική ανθρωπογένεση εμφανίζεται ή ανθρωπολογία της εποχής μας -η συνειδησιακή υπανάπτυξη- η αφασία του νάρκισσου λίγο πριν από την τραγωδία του. Οι αστοί εκτός από το ότι αναπτύσσουν μια νοητική ρήξη με το μέτρο και την επιφυλακτικότητα της γνώμης -διακινδυνεύοντας έτσι τη σκέψη- αποτελούν και τη λούμπεν[3] κοινωνία του θεάματος. Δεν είναι τυχαίο ότι σήμερα «η ποσότητα της οργανωμένης διασκέδασης μετατρέπεται σε ποιότητα της οργανωμένης σκληρότητας»[4], ούτε ότι «τα τραγούδια της μόδας έχουν κάνει προ πολλού βίωμά τους την περιφρόνηση του νοήματος».[5]

Το αίτημα για μια συστημική απάντηση

Το ανθρωπολογικό πρόβλημα της εκτροπής της ζωικότητας, το οποίο είναι τιτανικών διαστάσεων, διέφυγε από τους συστημικούς αναλυτές από την εποχή του Μαρξ έως σήμερα. Παρότι επιχειρήθηκε η προσέγγιση της τάσης για αμετροέπεια, μέσω των διάφορων σχολών της ψυχανάλυσης και της ψυχολογίας, **δεν υπάρχει μέχρι στιγμής καμία συστημική απάντηση**. Ο πολιτισμός μας παραμένει προς το παρόν θεμελιακά καθηλωμένος σε ενδιάμεσες διαμεσολαβητικές ή κατοπτρικά παραμορφωτικές προσεγγίσεις. Αυτό το ανθρωπολογικό πρόβλημα εξελίσσεται σε κύριο συντελεστή πολιτισμικής τραγικότητας στον 21ο αιώνα.

Είμαστε μάρτυρες της ανάδειξης -σε συστημικό επίπεδο- του ανθρωπολογικού υποβάθρου του προβλήματος των «ατελειών της ανθρωπογένεσης». Ο δυαδικός χαρακτήρας της ανθρωπογένεσης είναι καθοριστικός για την έκβαση των εξελίξεων και εκφράζεται, αφενός από την τιτανική αμετροέπεια και διακινδύνευση, και αφετέρου από την ισορροπημένη και εναρμονισμένη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, την κοινωνία και το Είναι. Αυτό αποτελεί και το πεδίο ευκαιρίας της θρησκείας στον 21ο αιώνα στο βαθμό που μπορεί να συνεισφέρει στη διατύπωση μιας βιώσιμης συστημικής πρότασης.

Αναφορές:

[1] Ενδεικτικό είναι το παρακάτω σχόλιο: «Για να έχουμε φιλικές σχέσεις με όλα τα κομμάτια της ανθρωπότητας, θα πρέπει να έχουμε φιλικές σχέσεις με όλα τα κομμάτια του εαυτού μας...».

Λιούις Μάμφορντ “Οι μεταμορφώσεις του ανθρώπου”, Νησίδες

[2] Γιάννης Ζήσης, Πολίτης ή “Γιόγκκι”;, solon.org.gr

[3] Λούμπεν – Βικιλεξικό

[4] Μαξ Χορκχάιμερ, Τεοντορ Αντόρνο, Η διαλεκτική του διαφωτισμού, εκδόσεις Ύψιλον, σελ162

[5] το ίδιο, σελ161

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Ημερομηνία ανάρτησης: 14 Νοεμβρίου 2012

Το παρόν αποτελεί μέρος του δοκιμίου “Ο Ορίζοντας της Θρησκείας τον 21ο αιώνα”